

15

שמע ישראל

לימודי תנ"ך בהתכתבות

לחיות עם אלוהים

אמת מהי?

אף ששאלה זו עשויה להישמע תמוהה, אחריה מתוך הנחה שאנו יודעים מהי, היא מביעה את הבלבול והספקנות שלנו באשר לאמת. בלבול זה נובע ממגוון הדתות והאמונות הסובבות אותנו, הגורמות לנו לתהות אם בכלל יש אמת, ואם כן, מהי והיכן היא נמצאת. הספקנות מטילה ספק בקיומה של האמת. על פיה, אין כל אמת אובייקטיבית.

התשובה מצויה בתנ"ך, המבהיר מפורשות כי: "יהנה אֱלֹהִים אֶמֶת הוּא." (ירמיה י:). התנ"ך מעיד כי האמת שרירה וקיימת, ומזוהה עם האלוהים. למעשה, האמת נחשבת אחת מי"ג מעלותיו של אלוהים, הנמנות בספר שמות לד:ו (פסוק הנכלל בתפילות ראש השנה ויום כיפור). מעניין לציין כי מעלה זו היא השביעית ברשימה, וממוקמת בדיוק במרכז.

התנ"ך הוא יצירת המופת הנפוצה והאוניברסלית ביותר שידעה האנושות, האמת היא מעלה אלוהית, ולכן אינה נובעת מתוכנו אלא ממקור חיצוני – מאלוהים. מכך עולה שאל לנו לחפש התרבות של עמים רבים ובדתות השונות.

מאת: ד"אק דוקאן
מאנגלית: שולמית גלאור

שמע ישראל - לימודי תנ"ך בהכתבות
הוצאת "חיים ושלום"
ת.ד. 592, ירושלים, 94186

בני, תורת אל תשכח; ומצותי, יצר לָבֵן. כי אֵרַךְ יָמֶיךָ, וְיָשַׁנְתָּ חַיִּים וְשָׁלוֹם, יוֹסִיפוּ לָךְ. משלי ג:א,ב

כל הזכויות שמורות: אין להעתיק, לאחסן או להעביר נתונים בכל צורה או אמצעי, אלקטרוני מכני, צילום, הקלטה, או אחר ללא רשות מוקדמת מבעלי הזכויות. Shabbat Shalom © 2006

שבע שאלות

הערות אישיות

לחיות עם אלוהים

1. איזו בחירה הציב אלוהים בפני אדם הראשון, ומאחר יותר בפני עם ישראל?

"וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים, עַל הָאָדָם לֵאמֹר: מִכַּל עֵץ-הַגָּן, אֲכַל תֹּאכַל. וּמֵעֵץ, הַדֶּעֶת טוֹב וְרָע - לֹא תֹאכַל, מִמֶּנּוּ: כִּי, בַּיּוֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ - מוֹת תָּמוּת." (בראשית ב:טו-יז).

"רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם, אֶת-הַחַיִּים וְאֶת-הַטּוֹב, וְאֶת-הַמָּוֶת, וְאֶת-הַרָע." (דברים ל:טו).

2. מדוע חיים עם אלוהים הם הבחירה הנכונה לחיים?

"כִּי-עִמָּךְ, מְקוֹר חַיִּים; בְּאוֹרְךָ, נִרְאָה-אוֹר." (תהילים לו:י).

(השוו עם דברים ל:ב).

3. איזו דרך חיים משתמעת מן הבחירה בחיים?

"בְּאֶרֶץ-צְדָקָה חַיִּים; וְדֶרֶךְ נְתִיבָה אֶל-מָוֶת." (משלי יב:כה). (השוו עם דברים ל:טו, כ).

* "כשם שדגי הים העולים ליבשה מתים מיד, כך בני האדם, כאשר הם פורשים מדברי תורה ומן המצוות – מתים מיד." (עבודה זרה ג, ב).

4. מדוע תורת המוסר מהווה מרכיב חשוב בחיים הרוחניים?

"כִּי עִם קְדוּשַׁת אֶתֶּה, לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ: בְּךָ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה, מִכָּל הָעַמִּים, אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה." (דברים יז:י). (השוו עם פס' יא; ויקרא כב:לא).

* "כל אדם העושה מעשה מוסרי, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף לקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית." (שבת, י, א).

* "היהדות אינה רק דת מוסרית. תורת המוסר היא המהות, הטבע, ההתחלה, האמצע והסוף שלה." (מדרש תנחומא, וישלח).

5. מדוע שמירה על הבריאות היא מרכיב חשוב בחיינו הרוחניים?

"ויאמר אם-שמוע תשמע לקול יהוה אלהיך, והישר בעיניו תעשה, והאזנת למצותיו, ושמרת כל-חקיו - כל-המחלה אשר שמתי במצרים, לא-אשים עליך, כי אני יהוה, רפאך." (שמות טו:כו).
(השוו עם האיגרת הראשונה לקורינתיים ו:יט).

* "כבדו את גופכם בתור השליח וכלי הקיבול של רוח הקודש." (רב שמואל רפאל הירש, The Nineteen Letters of Judaism).

6. מדוע חיי הרוח הם צורך קיומי?

"תשלח רוחך, ובראון; ותחדש, פני אדמה." (תהילים קד:ל).

* המילה רוח במשמעות של "נשימה" מתייחסת לפן הגופני בחיינו, ובמשמעות של "רוח" - לעיקר יסודי בחיי הרוח.

7. מדוע עלינו להתפלל?

"יוקם, יצוה יהוה חסדו, ובלילה, שירה עמי - תפלה, לאל חיי." (תהילים מב:ט). (השוו עם בראשית כ:ז).

* "כווננו את תפילתכם אל אדון החיים ולא אל משרתיו; הוא יקשיב לכם בכל צרה וצרה." (י. ברכות ט).

שמיעה ושמירה

הערות אישיות

שמע ישראל

הערות אישיות

8. כיצד עלינו להתפלל?

"וַיִּכְנְעוּ עָמִי אֲשֶׁר נִקְרָא-שָׁמַי עֲלֵיהֶם, וַיִּתְפַּלְלוּ וַיִּבְקְשׂוּ פָנַי, וַיֵּשְׁבוּ, מִדְּרָכֵיהֶם הַרְעִים - וְאֲנִי, אֲשַׁמְעֵם מִן-הַשָּׁמַיִם, וְאֶסְלַח לַחַטָּאתָם, וְאֶרְפָּא אֶת-אֲרָצָם." (דברי הימים ב', ז:יז).

"וְאַתָּה כַּאֲשֶׁר תִּתְפַּלֵּל הַכִּנּוּס לַחֲדָרְךָ, סָגֹר אֶת הַדְּלֵת בְּעֶדְךָ וְהִתְפַּלֵּל לְאַבְיֶיךָ אֲשֶׁר בַּסֶּתֶר, וְאַבְיֶיךָ הַרוּאָה בְּמוֹסְתָרִים יִגְמַל לָךְ. כַּאֲשֶׁר אַתָּם מִתְפַּלְלִים הַמּוֹנְעוּ מִלְּגַבֵּב מַלְאִים כְּגֹזִיִּים, הַחוֹשְׁבִים שֶׁבֶרֶב דְּבוּרָם יִשְׁמְעוּ. אַל תִּהְיֶה דוֹמִים לָהֶם, כִּי יוֹדַע אַבְיֶיכֶם אֶת צְרִיכֵיכֶם בְּטָרֶם תִּבְקְשׂוּ מִמֶּנּוּ. לָכֵן כִּךְ הִתְפַּלְלוּ אַתֶּם: 'אֲבִינוּ שֶׁבַשְׁמַיִם, יִתְקַדֵּשׁ שְׁמֶךָ...' (מתי ו:ט-ו).

* "כל המאריך בתפילתו, אין תפילתו חוזרת חינום." (ברכות לב, ב).

9. מתי עלינו להתפלל?

"וַיְחִי - וַיָּתֵן לּוֹ מִזֶּהָב שָׁבָא: וַיִּתְפַּלֵּל בְּעֵדוֹ תָּמִיד; כָּל-הַיּוֹם, יִבְרַכְנָהוּ." (תהילים עב:טו). (השוו עם תהילים לב:ו; דניאל ו:יג).

* "אל תעשו תפילתכם קבע כי אם תחנונים לחסד ורחמים בשעה שאתם משתחוים להדום רגליו של האלוהים." (משנה ברכות ה, א).

10. מדוע עלינו ללמוד את דבר-אלוהים ולהגות בו?

"וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: שִׁימוּ לְבַבְכֶם, לְכָל-הַדְּבָרִים, אֲשֶׁר אֲנִי מְעִיד בְּכֶם הַיּוֹם... כִּי לֹא-דָבָר רַק הוּא, מִכֶּם - כִּי-הוּא, חַיִּיכֶם; וּבְדָבָר הַזֶּה, תִּאָּרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה..." (דברים לב:מו-מוז). (השוו עם משלי ד:כ-כג).

* "דומה תלמידה של התורה לזרע שנטמן ברגב אדמה פורייה: כאשר ינבוט - יעלה ויפרח." (תענית ד).

11. כיצד עלינו ללמוד את דבר-אלוהים?

"רַק הַשְּׁמֹר לָךְ וְשֹׁמֵר נַפְשֶׁךָ מֵאֵד, פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר-נָאֵד

שבע שאלות

הערות אישיות

עיניך ופן-יסורו מלִבְבְךָ, כֹּל, זְמֵי חֵינְךָ; וְהוֹדַעְתָּם לְבִנְיָךְ, וְלִבְנֵי בְנִיךְ. יוֹם, אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחַרְב, בְּאָמֹר יְהוָה אֵלֵי הַקָּהֶל-לִי אֶת-הָעָם, וְאֲשַׁמְעֵם אֶת-דְּבָרֵי: אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאֵה אֹתִי, כָּל-הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל-הָאָדָמָה, וְאֶת-בְּנֵיהֶם, וְלִמְדוּן. (דברים ד:ט-י).

”על כך הגיב [ישוע] בְּאָמְרוֹ: ”וְיֹוֹתֵר נְכוֹן, אֲשֶׁרֵי הַשּׁוֹמְעִים אֶת דְּבַר אֱלֹהִים וְשׁוֹמְרִים אוֹתוֹ. (לוקס יא:כח).

* ”התורה מעניקה חיים לכל מי שמשתמש באורה.” (כתובות, ג).

12. כיצד ליטול את הבחירה הנכונה ביותר בחיים?

”הַשְּׁלִיכוּ מֵעַלְיֶכֶם, אֶת-כָּל-פְּשָׁעֵיכֶם אֲשֶׁר פָּשַׁעְתֶּם בָּם, וַעֲשׂוּ לָכֶם לֵב חֲדָשׁ, וְרוּחַ חֲדָשָׁה; וְלָמָּה תִמְתְּנוּ, בֵּית יִשְׂרָאֵל. (יחזקאל יח:לא). (השוו עם תהילים נא:י-יא; יוחנן ג:ג-ה).

13. מה יעשה אלוהים למען אנשים אשר בחרו בחיים?

”כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרַת אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם, נְאֻם-יְהוָה, וְנִתְתִּי אֶת-תּוֹרַתִּי בְּקִרְבְּכֶם, וְעַל-לִבְּכֶם אֶכְתְּבֶנָּה; וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים, וְהָפָּה זֶה-יְהוּ לִי לְעָם. (ירמיהו לא:לב). (השוו עם יחזקאל יא:יט-כ).

* ”תשובה הופכת את האדם לבריאה חדשה; עד כה הוא היה מת בשל החטא, עתה הוא נוצר מחדש.” (מדרש תהילים י”ח).

14. איזה מעשה סמלי ביהדות ובנצרות הקדומה ציין את המחויבות החדשה לבחירה בחיים עם אלוהים?

”נִקְבְּרָנוּ אֹתוֹ בְּטַבִּילָה לְמוֹת כְּדֵי שְׁנַתְהַלֵּךְ גַּם אֲנַחְנוּ בְּחַיִּים חֲדָשִׁים, כְּשֶׁם שְׁהַמְשִׁיחַ הוֹקֵס מִן הַמּוֹתִים עַל-יְדֵי כְבוֹד וְשִׁלְהָאָב. (האיגרת אלהרומיים:ד).

* ”מי שמכוון את ליבו להיטהר, נטהר בשעת טבילתו, אף על פי שלא נתחדש בגופו דבר.” (הרמב”ם, הלכות מקוות, יא:יב).

15. אילו הבטחות לוו למצוות הבחירה בחיים?

“אשר אנכי מצוך, היום, לאהבה את-יהוה אלהיך ללכת בדרכיו, ולשמור מצותיו וחקתיו ומשפטיו; וחיות ורבית - וברכך יהוה אלהיך, בארץ אשר-אתה בא-שמה לרשתה.” (דברים ל:טז). (השוו עם פס' כ).

* “אמר לה ישוע: “אני התחנה והחיים. המאמין בי יחיה גם אם ימות.” (יוחנן יא:כה).

שמע ישראל

הערות אישיות

בְּחֵרַת בְּחִיִּים - עִם אֱלוֹהִים¹

מ י יכול לקבוע מהי הדרך הנכונה לחיים עם אלוהים? דרכים ודתות רבות כל כך מלמדות כיצד לחיות עם אלוהים. ואולם, אף שמרביתן מתייחסות לאותו אל - אלוהי החיים בורא הכול - הן דוגלות באורחי חיים שונים. כיצד נסביר את קיומן של דתות ואמונות כה רבות? זאת ועוד, דבקותן של דתות אלו באותו אל "אחד" ו"מיוחד" הובילה אותן לקנאות דתית שהסלימה לעיתים קרובות לכדי אי סובלנות, אינקוויזיציות ומסעות צלב. כל דת וכל דרך כזו טוענת לבלעדיות על אותו אל "יחיד ומיוחד", גורסת כי רק לה ניתנה דרך האמת, ומאיימת להרוג את כל מי שלא ילכו בדרכה.

הדוגמה הראשונה להלך חשיבה זה מצויה באחד הפרקים הראשונים בתנ"ך. קין, אשר הרגאת הבל, אחיו, עשה זאת בדיוק משום שהוא לא נהג בדרכו. האם טמון כאן לקח בנוגע לפלורליזם? האם עלינו להסכים עם כל אותן דרכים רבות, גם אם הן רעות או מוטעות?

הפרדוקס הוא, שהסיבה לאי הסובלנות הדתית ולמגוון הדרכים הרוחניות נעוצה בעובדה שהדת הפכה לתרבות, דרך להבעת חוכמה אנושית מעורפלת. בעיצומו של התהליך שכחנו כי הדרך היחידה שדרכה ניתן לחיות עם אלוהים, היא להניח לאלוהים לחיות בקרבנו. הדרך לאלוהים מובילה אלינו. כאשר מבינים זאת מנקודת מבט זו, החיים עם אלוהים הופכים למסע מרתק, שבו אנו מתוודעים לאחד שהולך עימנו, אך איננו יודעים לאן פנינו מועדות.

בחירה בחיים עם אלוהים

ה דבר הראשון שאלוהים אמר לאדם הראשון היה בגדר מצווה. "וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים, עַל-הָאָדָם לְאָמֹר: מְכַל עֵץ-הַגֵּן, אֲכַל תֹּאכְל. וּמֵעֵץ הַדֶּעֶת טוֹב וְרָע - לֹא תֹאכַל, מִמֶּנּוּ: כִּי, בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ - מוֹת תָּמוּת." (בראשית ב: טז-יז).

ובחירת, בחיים

א לווהים העניק לאדם ולחווה את כל עצי הגן, והתיר להם לאכול מכולם, חוץ מאחד. לפיכך, המצווה הראשונה הייתה מתת חסד אלוהי שהעניקה לבני האדם את חופש הבחירה. אדם

שמע ישראל

הערות אישיות

שמע ישראל

הערות אישיות

והוה היו חופשיים לבחור מבין אלפי העצים שצמחו בגן עדן. רק עץ אחד נותר מחוץ ל"תחומי" החסד הזה: "עץ, הַדְּעַת טוֹב וְרָע". תוצאת הבחירה בעץ הדעת הייתה מוות, ההפך מחיים. חשוב לציין כי על פי הכתוב, "הַדְּרָךְ לַעֲץ הַחַיִּים" נחסמה לעד בפני בני האדם בשל חטאם של אדם וחווה, אשר אכלו מפרי העץ האסור. (בראשית ג:כד). בסיפור על הכישלון האנושי הראשון טמונים שני לקחים. ראשית, האדם אינו חופשי לבחור ברוע מבלי לשאת בתוצאותיו; אין בידיו את החופש להתעלם מרצונו של האלוהים. מהבחנה זו ניתן ללמוד משהו על התפיסה התנ"כית את החופש. אדם חופשי הוא אדם המציית לחוקי האלוהים. אדם חופשי הוא אדם הבוחר לחיות בהתאם להדרכת האל. הבחירה באלוהים משמעה בחירה בחופש. בנוסף, ניתן לטעון כי מי שבוחר ברוע מאבד את חופש הבחירה. זאת משום שאדם הבוחר ברוע הופך בסופו של דבר לעבד, ומאבד בתהליך זה את זהותו וחירותו. רק אם נחיה עם אלוהים, נצליח להגשים את עצמנו ולממש את גורלנו. חז"ל נהגו לומר: "רק אדם שחי עם אלוהים הוא אדון לעצמו." (עבודה זרה ה, ב).

הלקח השני הטמון בסיפור מחזק את הראשון. מחוץ לאלוהים, הבורא והמחיה, חייב האדם למות. הבחירה ברוע מובילה בהכרח לאובדן החיים. אם נאבד את חיינו נחדל להיות עצמנו, לא נוכל לבחור עוד ולא נהיה יותר חופשיים – פשוט מפני שנחדל להתקיים. לפיכך, שני הלקחים הללו שלובים זה בזה: שניהם עוסקים בחיים. דבריו האחרונים של משה לבני ישראל, המתועדים בספר דברים, נראים כפרשנות לפרקים הראשונים בבראשית. בשעה שעם ישראל התכונן להיכנס לארץ המובטחת, משה, אשר עמד לעזוב את העולם הזה, חש מחויב להזכיר להם את אותו לקח חשוב לחיים: "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם, אֶת-הַחַיִּים וְאֶת-הַטּוֹב, וְאֶת-הַמָּוֶת, וְאֶת-הַרָע." (דברים ל:טו). בקטע זה משווה משה את החיים עם הטוב, ואת המוות עם הרע. בהמשך דרשתו הוא מדבר ביתר בהירות על מהות החיים והטוב: "לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, לְשָׁמֵעַ בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְּרָהּ-בוֹ: כִּי הוּא חַיִּיךָ, וְאֶרְךְ יָמֶיךָ-- לְשִׁבְתָּ עַל-הָאָדָמָה..." (דברים ל:כ).

בדברים אלו מוסברת האמיתה המקראית שעל פיה המצווה לאהוב את אלוהים ולציית לקולו מקבילה לחיים ולאריכות חיים. לבחור באלוהים משמע לבחור בחיים. פסוק ממזמורי התהילים של דוד, שנכתב מתוך הלך מחשבה דומה, מרחיב את הנושא: "כִּי-עֲמַךְ, מְקוֹר חַיִּים; בְּאֹרֶךְ, נִרְאָה-אוֹר." (תהילים לו:י). עצם העובדה כי החיים מקושרים לאור, מעידה על עומק הבנתם של בני ישראל את משמעות החיים. החיים לא נועדו אך ורק לשם הנאה;

שבע שאלות

הערות אישיות

הם אינם מצב פסיבי. להפך, החיים נתפסו כדרך חיים דינאמית. האור קושר לנוכחות האלוהים, ליתר דיוק למצוותיו, אשר מכוונות אותנו ומראות לנו את הדרך. "גַּר-לְרַגְלֵי דְבָרְךָ; וְאוֹר, לְנֶתִיבְתִי." (תהילים קיט:קה).

נקודת המבט של עם ישראל בתקופת התנ"ך קישרה את החיים אך ורק לאור האלוהי: מחוץ לאלוהים שוררים רק חושך ומוות. למעשה, חיים עם אלוהים נתפסו כצורך קיומי. חשוב לציין כי למילה רוח, ששימשה כדי להביע את רעיון החיים הרוחניים, יש משמעות כפולה: של "רוח", כמו גם של "נשימה". מבחינת בני ישראל, זהו עיקרון החיים: "תִּשְׁלַח רוּחְךָ, יִבְרָאוּ; וּתְחַדֵּשׁ, פְּנֵי אֲדָמָה." (תהילים קד:ל).

וכך, עצם העובדה שכל יצור אנושי הוא בעל רוח – אנו נושמים משמע אנו חיים – מכשירה אותו להיות יצור רוחני. מהבחינה זו לא רק משתמע כי האדם חב את חייו לאלוהים, אלא אף עולה פילוסופיית קיום: אלוהים הוא הבורא, הוא העניק לאדם רוח ונשמת חיים. בני האדם קיימים רק בזיקה לאלוהים. הם יצורים רוחניים, אחרת אין להם קיום. כאמור, ממד זה, החיים עם אלוהים, אינו מהווה רק תגובה לצרכים רוחניים; זהו צורך קיומי.

בחירות לחיים

כ אשר אנו בוחרים לחיות עם אלוהים, חיינו מתנהלים וניזונים מן המודעות שלנו לנוכחות אלוהים בחיינו.

תפילה: משום שאלוהים קיים ומשום שקיומנו תלוי בו – חיינו, נשימתנו וכל צרכי הקיום שלנו, אנו זקוקים למערכת יחסים עימו ולדרך שתאפשר לנו לשוחח עימו. דרך זו היא התפילה.

גיבורי התנ"ך וכל האנשים שהלכו בעקבותיהם ראו בתפילה צורך חיוני. התפילה נוגעת לחיי, ואפילו לקיומי הפיזי, משום שהיא מביאה אותי לקשר עם "אל חַיִּי." (תהילים מב:י). רבני התלמוד המליצו להתפלל אל "אדון החיים", אשר יקשיב לנו "בכל צרה וצרה." (י. ברכות ט). מסיבה זו, על פי המסורת התנ"כית, התפילה אמורה ללוות כל רגע ורגע בחיים: "וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדוֹ תָּמִיד; כָּל-הַיּוֹם, יִבְרַךְנָהוּ." (תהילים עב:טו). התפילה הושוותה לנשימה. היא קיימת תמיד – כמו הנשימה, כמו החיים.

ואולם, התפילה אינה באה לנו בטבעיות. לא תמיד אנחנו מתפללים בספונטניות. לפיכך, דווקא משום שהתפילה חשובה כל כך בחיים, אין להתפלל רק בנסיבות מיוחדות, ברגעי משבר

שפת ישראל

הערות אישיות

או בשעת צרה. חשוב שהתפילה תהיה מבוקרת ומאורגנת. בנוסף לתפילה ספונטנית הנובעת בשעת צרה, עקב אסון או מתוך צרכיו המיידיים של המאמין, התנ"ך אף מעיד על תפילה הנאמרת במתכונת קבועה ובמועדים קבועים. לדוגמה, הנביא דניאל התפלל שלוש פעמים ביום (דניאל ו:י, יג). שומה עלינו להתפלל גם אם איננו חשים בצורך לעשות זאת. למעשה, התפילה תסייע לנו לפתח יחסי קרבה עם אלוהים, שישפיעו על חיי היומיום שלנו ויעניקו השראה לבחירות שניטול, אשר בסופו של דבר יעצבו את אורח חיינו ואת זהותנו.

לימוד הכתובים: לימוד כתבי הקודש, המגוללים בפנינו את סיפור מעשיו של אלוהי ישראל ביקום, בעולם, בישראל ובחיי הפרט, מהווה אף הוא חלק חשוב מן החיים עם אלוהים. מקריאה והגות בכתבי הקודש נלמד רבות על אודות אלוהי החיים. לקח זה ניתן על ידי משה, כאשר חתם את הקראת דברי התורה שהופקדה בידו מאת אלוהים במילים: "שימו לבבכם, לכל-הדברים, אשר אנכי מעיד בכם היום: אשר תצונם, את-בגניכם, לשמר לעשות, את-כל-דברי התורה הזאת. כי לא-דבר רק הוא, מכם - כי-הוא חייכם; ובדבר הזה, תארכו ימים על-האדמה..." (דברים לב:מו-מז). [ההדגשה של המחבר]. החכם מוסר לקח זה לתלמידו: "בני, לדברי הקשיבה; לאמרי, הט-אזנך... כי-חיים הם, למצאיהם; ולכל-בשרו מרפא." (משלי ד:כ-כב). עשוי להישמע מוזר שלימוד טקסט שהינו פעולה שכלית, יפיח חיים בקורא. ואולם, אין בכך שום קסם. לא משום שאנו קוראים את המילים והוגים ב"נוסחה הנכונה" לחיים, נהפוך בריאים ומלאי חיים כבמטה קסם. לא צליל המילים הוא שמשפיע עלינו, כי אם משמעותם בעבורנו. אכן, דבר ה', דברי אלוהים חיים, מעניקים לנו הנחיות לחיים. לפיכך, הם דורשים את מלוא תשומת ליבנו. חז"ל הבינו היטב דרישה זו, מאחר והם כינו את לימוד וביאור הכתובים דרש, מלשון "דרש" שפירושו: לבחון, לחקור או לשים עיניך ולבך אל הדבר. כתבי הקודש נמצאים תחת בחינה ו"חקירה צולבת" בשעה שאנו מעמיקים בהם, וכך, מילות הכתובים מאתגרות ומעצבות אותנו ומפיחות בנו חיים. אין די בשמיעת הכתובים; כדי ללמוד אותם באופן שכלי, עלינו ליישם אותם בחיינו. ראוי לציין כי המילה שמע, הפותחת את התפילה החשובה של עם ישראל "שמע ישראל", משמעה לשמוע, להבין ולציית. לא שמענו כל עוד לא הבנו - לא הבנו כל עוד לא צייתנו. עיקרון זה עולה מן הדרך שבה הגיב עם ישראל למתן התורה. בני ישראל אמרו למשה: "כל אשר-דבר יהוה נעשה ונשמע." (שמות כד:ז). נעשה ונשמע, דהיינו אנו

שבע שאלות

הערות אישיות

מוכנים ומזומנים לקיים את המצווה. שמיעת הדבר והבנתו באופן שכלי ורוחני, נובעים מעשייה. יישום המילים בחיינו הוא שיסייע לנו להבין את משמעות הכתובים. הדרך הטובה והיעילה ביותר ללימוד כתבי הקודש היא להסתכן ביישום דבריהם בחיינו. ללמוד את דבר האלוהים משמעו לחיות בהתאם לדברו.

מוסר: בחירה בחיים משמעה בחירה באורח חיים העולה בקנה אחד עם תורת אלוהים, ככתוב במשלי: "בְּאֶרֶץ-צְדָקָה חַיִּים; וּדְרֹךְ נְתִיבָה אֶל-מָוֶת." (משלי יב:כה). הרוחניות בכתבי הקודש אינה רק מיסטיקה מרתקת, חוכמה עמוקה, או שיטה מפותחת של תורות ודוקטרינות. היא אינה מורכבת מחוויה רוחנית או רגשית יוצאת דופן, או מתחושת סיפוק אינטלקטואלי. היא מורכבת ביסודה מן הבחירות שעלינו ליטול ולבצע הלכה למעשה בחיינו. הדרישה לקדושה שאמורה לרומם אותנו למדרגה גבוהה, אינה קריאה לעזוב את העולם הזה, את הגוף או את בני האדם. להפך, זוהי קריאה הקושרת אותנו אל העולם, אל הגוף ואל יתר האנשים. היא קשורה לאורח חיינו, להרגלי האכילה והשתייה שלנו ולהלכי החשיבה שלנו, אך היא גם מורה לנו כיצד לנהוג בחברה, עם רעינו. חיים רוחניים הם בראש ובראשונה חיים מוסריים. מנקודת המבט המקראית, אין זה מתקבל על הדעת שאדם הטוען כי הינו דתי, ינהג בחוסר מוסריות. התנהגות מוסרית היא חלק מן הדת. על פי התלמוד: "כל אדם העושה מעשה מוסרי, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף לקדוש ברוך הוא במעשה בראשית." (שבת, י, א). לעומת זאת, מעשים לא מוסריים מרחיקים אותנו מאלוהים ומן החיים הרוחניים.

כל הדרישות הללו, הקשורות לנטילת החלטות קשות, מנוגדות לרוב לטבענו ולרצוננו. הן מעוררות בנו את התחושה שהדת מלאה וגדושה באיסורים, דהיינו במצוות "אל תעשה". אלוהי התנ"ך נתפס כשופט מחמיר ותובעני, אשר מצווה על משרתיו לציית לו, ונכון להענישם בכל עת שבה הם ממרים את פיו. אנשי הדת הציגו לעיתים קרובות את אלוהים באופן זה. על ידי הדגשת הפן השלילי, הם לימדו על אל של מוות וצער, יותר מאשר על אל של חיים ואושר.

למעשה, ההפך הוא הנכון. אלוהי התנ"ך הוא אלוהי החיים. הבחירה לחיות עימו אינה אמורה להוביל לצער ולמוות, כי אם לחיים ולשמחת חיים. כל עצי השדה ניצבים לנגד עינינו. שומה עלינו לקטוף את פירותיהם, לטעום וליהנות מהם, שהרי הם מתת

שמע ישראל

הערות אישיות

הבורא. ואולם, הזכויות הרבות שה' חנן אותנו בהן מלוות באיסור פעוט אחד: רק עץ אחד מבין אלפי עצי הגן נשמר מחוץ להישג ידינו. ההנאה הרבה מלווה בסייג אחד. ספר קהלת הטיב לתאר את הניגוד הזה: "שִׁמְח בְּחֹר בְּיִלְדוּתֶיךָ, וְיִטִּיבֶךָ לְבָךְ בְּיָמֵי בְּחֹרוֹתֶיךָ, וְהֵלֶךְ בְּדַרְכֵי לְבָךְ, וּבְמַרְאֵי עֵינֶיךָ; וְדַע, כִּי עַל-כָּל-אֱלֹהִים יִבְיָאֵךְ הָאֱלֹהִים בְּמִשְׁפָּט." (קהלת יא:ט). בנוסף, מעניין לציין כי הפסוק הבא מקשר בין החובה ליהנות מן החיים ולהרחיק את הצער מן הלב, לבין החובה להתנגד לרוע: "וְהִסָּר כַּעַם מִלְבָּב, וְהִעֲבַר רָעָה מִבְּשָׂרְךָ: כִּי-הִיִּלְדוּת וְהַשְׁחָרוֹת, הֶבֶל." (קהלת יא:י).

חיים חדשים

מעשה, מדובר ברצונו של אלוהים בעבור האנושות: אלוהים חפץ בעם קדוש, עם הבוחר לחיות עימו. ואולם, נותרת השאלה כיצד נצליח להיות קדושים ולנטוש את הרוע. כיצד נגיע למדרגה רוחנית כזו? התשובה פשוטה: בחרו לחיות עם אלוהים, בחרו ל"שמר אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹתָהּ...לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִלְכֹת בְּדַרְכָיו, כָּל-הַיָּמִים..." (דברים יט:ט). או במילותיו של ירמיהו: "עֲמְדוּ עַל-דַּרְכֵיכֶם וְרָאוּ וְשָׁאֲלוּ לְנִתְבוֹת עוֹלָם, אִי-זֶה דַרְכְּךָ הַטוֹב וְלָכוּ-בָהּ..." (ירמיהו ו:טז). כתוצאה מבחירה זו, אלוהים ימלא את הבטחתו: "וְהִתְהַלַּכְתִּי, בְּתוֹכְכֶם, וְהִיִּיתִי לָכֶם, לֵאלֹהִים; וְאַתֶּם, תִּהְיוּ-לִי לְעָם." (ויקרא כו:יב). כאשר אלוהים מתהלך בקרבנו, הוא מסייע בידינו להפוך לעמו. רבי שמעון בן לקיש אמר: "כאשר אדם בוחר ברוע מסייעים בידו, אך אלוהים לא יסייע בידו; כאשר אדם בוחר באלוהים, מסייעים בידו ללכת בדרך זו." (תלמוד בבלי, שבת, קד, א). התנ"ך מתאר את החיים עם אלוהים כדרך חיים "חדשה", אשר אלוהים בכבודו ובעצמו מגונן עליה. בחרו להתהלך עימו, והוא יתהלך עימכם. תהליך הדדי זה, המאפיין את הברית המקראית, נגלה לכל אורכם של כתבי הקודש. אחת הדוגמאות הממחישות היטב עיקרון זה מצויה בספר דניאל בסיפור על ארבעת בני יהודה, אשר בחרו להישאר נאמנים לאלוהי ישראל, לאכול ולשתות על פי מצוותו ולחיות עימו. לאחר שהתמידו במשטר תזונה שמיימי במשך עשרה ימים, הם נמצאו בריאים, חכמים ונבונים פי עשרה מיתר חכמי המלך. קיים קשר הדוק בין פועלם לבין הגמול שקיבלו. ואולם, כמה פסוקים מאוחר יותר אנו מגלים כי הבריאות והחוכמה שציינה אותם, אף היו מתת חסד אלוהי. "וְהִלְדִּים הָאֱלֹהִים אֶרְבַּעֶתֶם, וְתָן לָהֶם הָאֱלֹהִים מִדָּע וְהַשְׁכִּיל בְּכָל-סֵפֶר וְחִכְמָה..." (דניאל א:יז).

דויד המלך עבר חוויה דומה. לאחר שהתחרט על חטאו ובחר

שבע שאלות

הערות אישיות

לחזור בתשובה ולהתהלך עם אלוהים, הוא התחנן: "לב טהור, בָּרָא-לִי אֱלֹהִים; וְרוּחַ נְכוֹן, חֲדָשׁ בְּקִרְבִּי." (תהילים נא:יב). המדרש מבאר את המזמור: "תשובה הופכת את האדם לברייה חדשה; עד כה הוא היה מת בשל החטא, עתה הוא נוצר מחדש." (מדרש תהילים יח).

נס זה מתחולל מדי בוקר כאשר אנו מתעוררים, מודים לאלוהים ומברכים אותו על שהחיה אותנו מחוסר ההכרה שבו היינו שרויים בשנת הלילה. הלכה הטמון בנס זה מודגש במיוחד במנהג הסמלי של טבילה במקווה, שעל פיו המאמין שחזר בתשובה טובל במים המסמלים מוות ואפלה (בראשית א:ב), כדי להביע את החלטתו לצאת מן המים בתור ברייה חדשה וטהורה. כשם שביאר הרמב"ם: "מי שמכוון את ליבו להיטהר, נטהר בשעת טבילתו, אף על פי שלא נתחדש בגופו דבר." (הרמב"ם, הלכות מקוות, יא:יב). מעניין לציין כי אותם הרעיונות מקושרים לטבילה, כפי שביאר שאול השליח: "נִקְבְּרָנוּ אֶתוֹ בְּטַבִּילָה לְמַוֶּת כְּדִי שְׁנַתְּהֶלֶךְ גַּם אַנְחֵנוּ בְּחַיִּים חֲדָשִׁים, כְּשֵׁם שֶׁהַמְּשִׁיחַ הוֹקֵם מִן הַמַּתִּים עַל-יְדֵי כְבוֹדוֹ שֶׁל הָאֵב." (אל הרומיים ו:ד). בסופו של דבר, אלוהים הוא שיעניק לנו את החיים החדשים הללו, משום שרק בידי הבורא לעשות זאת.

ושוב, אמת מהי?

אף שהגענו לסיום שיעורינו, אין פירוש הדבר שהגענו לסוף לימודינו. שומה עלינו להגות תמיד בשאלה: "אמת מהי?" שומה עלינו להיות מוכנים ומזומנים ללמוד בכל עת. ככל שנלמד יותר, כך נבין שיש עדיין כל כך הרבה לגלות וללמוד, ושהאינסופי נבצר מבינתנו. כפי שאמר המדען אייזיק ניוטון: "דומה הייתי בעיני לילד המחפש חלוקי אבנים וצדפים על חוף הים, בשעה שאוקיינוס גדול השתרע עלום לפני." פרדוקס דומה העסיק את רבני התלמוד: "מידותיו של הקדוש ברוך הוא אינן מידות בשר ודם. על פי בשר ודם, כלים ריקים יכולים להחזיק (להכיל), אך כלים מלאים לא יכולים להכיל. אבל, על פי הקדוש ברוך הוא, הכלי המלא יכול להחזיק (להכיל), והכלי הריק אינו יכול להחזיק." (סוכה, מו, א, ב).

רעיון נשגב זה מזכיר לנו את התפילה לאלוהי ישראל, אותה זעקה בוערת ורלוונטית כתמיד: "**שמע ישראל...**"

שבע שאלות

הערות אישיות

א
רצה לרחיק
מפנינו
אשר נשאר

מחילי י"ג
ס"ג